

ПУБЛІЧНІ ІНТЕРЕСИ СУСПІЛЬСТВА = ПРИВАТНІ ІНТЕРЕСИ АВТОРІВ. ЧИ МОЖЛИВЕ ДОСЯГНЕННЯ РІВНОВАГИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ?

Валентина Троцька,

*завідувач сектору суміжних прав відділу авторського
права і суміжних прав НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7579-1877>

У статті розглянуто питання правового регулювання відносин між суб'єктами авторського права та користувачами в нових реаліях використання творів у цифровій мережі. Особливу увагу приділено проблемним питанням урівноваження публічних і приватних інтересів в авторському праві через інститут вільного використання творів.

Ключові слова: публічні інтереси, приватні інтереси, баланс інтересів, суспільні відносини, вільне використання творів, обмеження майнових прав, цифрове середовище

Забезпечення балансу інтересів автора та суспільства є чи не найбільш дискусійним питанням у авторському праві. Поява та розвиток різних видів технологій неодноразово випробовували норми авторського права на їх здатність задовольнити потреби сьогодення. Виявлення книгодрукування, фонографа, кінематографа, телерадіомовлення, ксерокопіювання мали вплив на розширення можливостей творчої діяльності та способів використання творів. Щоразу поставало питання прилаштування норм авторського права до нових реалій використання творів з урахуванням інтересів як авторів, так і суспільства в цілому. Перед законодавцями поставало завдання забезпечити ефективне поєднання публічних і приватних інтересів з метою недопущення конфлікту між реалізацією основоположних прав людини в суспільстві та виключними (мо-

нопольними) правами на твори. Нині в умовах розвитку цифрових технологій у котре постає питання про досягнення балансу публічних і приватних інтересів в авторському праві.

Тему співвідношення публічних і приватних інтересів у різних сферах життєдіяльності суспільства досліджували І. Андрушко, Н. Горобець, А. Довгерт, А. Кубко, А. Колодій, В. Копейчиков, О. Мельничук, С. Саваченко, Я. Садикова, В. Сіренко, Є. Страшок, В. Щербина та інші науковці. Серед іноземних дослідників у сфері авторського права варто згадати А. Луцкера, Л. Гібо, Л. Бенглі, Б. Шермана, Дж. Салліван, Р. Ситдикову та інших. Однак, поза увагою науковців залишилися питання врівноваження публічних і приватних інтересів в авторському праві в цифрову епоху.

Цифрове середовище називають явищем «з новими правилами взаємодії» [1, 348]. Які зміни відбулися в основних поняттях авторського права, пов'язаних із новими реаліями використання творів у цифровому середовищі?

Об'єктами авторського права залишилися твори, однак їх перелік розширився завдяки появі нової форми представлення — цифрової, з'явилися нові види творів, наприклад, мультимедійні. Суб'єкти авторського права залишилися практично незмінними — автори та інші особи, які набули майнових прав відповідно до закону чи договору. Проте коло їх, звичайно, розширилося завдяки появі нової форми та видів творів. Це й виробники комп'ютерних програм, розробники та власники веб-сайтів, автори творів, розміщених на веб-сайтах, у соціальних мережах тощо. Виключні майнові права на твори не зазнали кардинальних змін. Незмінним залишилося виключне право дозволяти використання творів іншими особами-користувачами. При цьому нового значення набуло право відтворення твору в цифровій формі, а також з'явився новий спосіб використання творів: «подання творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором». Водночас суспільні відносини, що виникають між суб'єктами авторського права і користувачами, зазнали впливу у зв'язку з постійним розвитком цифрових технологій, спрощеними можливостями створення, розміщення та доступу до творів. Набули особливої гостроти питання реалізації принципів рівності та соціальної справедливості у відносинах, пов'язаних із використанням творів у цифровій мережі.

Існують різні визначення поняття «суспільні відносини». У контексті досліджуваної теми заслуговують на увагу такі. Суспільні відносини (синонім — соціальні відносини) — різні взаємодії, урегульовані соціальними нормами, між двома або більше людь-

ми, кожен із яких має соціальну позицію і здійснює соціальну роль. Суспільні відносини (соціальні відносини) — це відносини між соціальними суб'єктами <http://psychologis.com.ua/index.htm> з приводу їх рівності і соціальної справедливості в розподілі життєвих благ, умов становлення і розвитку особистості, задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб [2]. Згідно з наведеними визначеннями суспільні відносини — це перш за все взаємодія людей з метою досягнення моральних, матеріальних благ, потреб. Взаємодія проявляється в різних видах відносин: економічних, політичних, духовних, культурних, професійних тощо. Відносини виникають і між суб'єктами авторського права та користувачами творів. Оскільки суспільні відносини зазнали впливу в цифрову епоху, то постає питання їх правового у нормування. Суспільні відносини, урегульовані авторським правом, набувають статусу правових відносин.

У межах цього дослідження нас цікавитимуть виключно відносини між:

- 1) суб'єктами авторського права;
- 2) особами, які використовують твори, а також особами, які мають відношення до використання творів. До них можна віднести: суб'єктів з особливостями правового статусу (бібліотеки, архіви, музеї тощо); осіб, які здійснюють використання з метою навчання (науковців, викладачів, студентів тощо); осіб, діяльність яких пов'язана зі ЗМІ, інтернет-ЗМІ (видавництва, журналістів, фотографів тощо); спеціалізовані заклади (заклади, що здійснюють видання творів у спеціальному форматі для потреб осіб із вадами зору (сліпих)); осіб у сфері комп'ютерних технологій (програмістів тощо); фізичних осіб, які використовують твори в особистих цілях.

Сторони правовідносин мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, визначені законодавством.

Кожному суб'єктивному праву однієї особи відповідає юридичний обов'язок іншої, і навпаки. Щодо відносин, які виникають з приводу використання творів, існують майнові права суб'єктів авторського права і обов'язки користувачів стосовно умов використання творів.

Інтенсивний розвиток ринку цифрової інформації та знань дав змогу значно спростити доступ до творів через мережу Інтернет. Пошук будь-якої інформації, творів незрівнянно спростився порівняно з розповсюдженням останніх в аналоговій формі, а також завдяки зручному формату переходу від одного твору до іншого шляхом гіперпосилання. Людина отримала не лише більше можливостей для свого розвитку та прояву творчих здібностей, а й доступ до досягнень інших творців у галузі літератури, мистецтва, науки. Практично кожна особа є автором, зважаючи на мінімальний рівень визначення критеріїв охорони творів. І майже кожна особа є користувачем творів інших осіб. Загалом усі отримали більшу свободу у розпоряджанні майновими правами на твір і виборі способу доступу до творів. З'явилися нові види цифрових бібліотек, відмінних від звичних книжкових, наприклад програмні бібліотеки («Pandora»), музичні бібліотеки (фонотека Sound cloud, Free Music Archive, Free Sound, Musopen), цифрові музеї, електронні архіви тощо. Спростилися процедури укладання договорів. Наприклад, автор може надати дозвіл на використання твору безоплатно на підставі вільної публічної ліцензії. Автор може застосувати технічні засоби захисту з метою контролю за використанням твору, заборонити його оцифрування і навіть обмежити поширення в мережі Інтернет. Наприклад, автори М. Ільяхов, Л. Саричева застергли, що будь-яка електронна версія книги «Пиши, сокращай» є піратською, адже мають право розпорядитися своїм творінням на власний розсуд. Користувачі ж зацікавлені в найбільш широкому доступі

до творів, особливо коли йдеться про навчання, наукове дослідження або використання твору з інформаційною, особистою метою тощо. Постійний суспільний розвиток вимагає дотримання прав та інтересів обох сторін. Виникає необхідність дотримання балансу публічних і приватних інтересів. Розглянемо зміст ключових термінів «баланс» та «інтерес».

Термін «баланс» походить від французького «*balance*», дослівно — ваги, від латинського «*bilanx*» — має дві вагові чаші. «Баланс — рівновага, врівноваження. Баланс — система показників, які характеризують співвідношення або рівновагу в будь-якому постійно змінюваному явищі» [3]. Як бачимо, поняття «баланс» є різноплановим. Термін може означати: стан (рівновагу); дію чи процес (урівноваження); співвідношення одних до інших. Асоціюється з вагами, чаші яких коливаються залежно від переваги одних показників над іншими. Ідеальний стан — це стан рівноваги, коли чаші перебувають на одному рівні. У постійно змінюваному середовищі, до якого належить цифрове, термін «баланс» може застосовуватися у значенні «врівноваження» чи «співвідношення».

Термін «інтерес» визначається як «прагнення особи повніше задовольняти свої потреби і бажання, що прямо не формалізовано в конкретному суб'єктивному праві, проте не суперечить праву як такому» [4]. Розрізняють публічний і приватний інтереси.

Публічний інтерес розглядається як «визнаний державою та забезпечений правом інтерес соціальної спільності, задоволення якого слугує умовою та гарантією її існування і розвитку» [5, 55]. Публічні інтереси проявляються в необхідності забезпечення загальних благ, таких як право на свободу інформації, вільний доступ до культурного надбання, освіти і науки, гарантування національної безпеки, дотримання прав в економічній, соціальній і культурній галузях тощо.

Приватний інтерес визначається «як інтерес конкретних осіб і соціальних груп, який охороняється державою» [6, 118]. Приватні інтереси суб'єктів авторського права базуються на їх виключних майнових правах. Виключне право дозволяти використання творів проявляється у своєрідній монополії на результати творчої діяльності. Як зазначає Ю. Кулагін, «інститут авторського права покликаний сприяти стимулюванню творчої активності, розвитку освіти, культури і мистецтва, шляхом закріплення за авторами творів або правовласниками певних прав і тим самим забезпечуючи зазначених осіб можливістю отримувати економічну вигоду від використання творів. З іншого боку, наділення авторів або правовласників монополіями авторськими правами щодо творів входить в протиріччя з основними завданнями авторського права — тобто зі стимулюванням творчої активності, розвитком освіти, культури і мистецтва, а також з конституційним принципом свободи творчості» [7]. Така монополія часто піддається критиці. Як зазначають Л. Бентлі, Б. Шерман, «у суспільстві завжди існувала традиція негативного відношення до авторського права. Після вступу людства в епоху Інтернет збільшується кількість тих, хто незадоволений реакційною, на їх думку, роллю авторського права у формуванні «нової реальності» [8, 67–68]. Виникають різні антикопірайтні рухи, піратські партії тощо, які виступають проти авторського права. У нових умовах розвитку цифрових технологій межі монополії звужуються за рахунок урахування інтересів суспільства через обмеження майнових прав суб'єктів авторського права.

Як неможливо уявити людину окремо від суспільства і навпаки — суспільство без людини, так і публічні та приватні інтереси неможливо розглядати окремо. Вони є взаємопов'язаними. У такому разі йдеться про баланс як «співвідношення» інтересів в автор-

ському праві. Наприклад, необхідною умовою розвитку як людини, так і суспільства є право доступу до творів з метою навчання. Для того, щоб людина мала можливість навчатися, потрібно її забезпечити навчальною літературою. Створення такої літератури потребує підтримки авторів через інститут авторського права. «У забезпеченні права людини на освіту виражаються й поєднуються приватний та публічний інтереси, які дають змогу, з одного боку, визнавати і захищати право кожного на реалізацію такої можливості, а з іншого — гарантувати її належність усім, усьому суспільству. Таке органічне сполучення публічного та приватного інтересів у цій сфері свідчить про важливість потреби у здобутті знань, умінь, навичок для гармонійного розвитку конкретної людини, держави та суспільства загалом» [6, 119].

Приватні інтереси полягають у дозвільному використанні творів, матеріальній підтримці творчої діяльності автора, а публічні інтереси — у прямо протилежному бездозвільному та безкоштовному доступі до творів з інформаційною, навчальною, особистою метою тощо. Ігнорування приватних інтересів призводить до обмеження майнових прав автора, ігнорування публічних інтересів — до обмеження конституційних прав і свобод людини. Неврахування інтересів як перших, так і других зумовлює їх конфлікт. Головне питання авторського права в цифрову епоху — як вирішити такий конфлікт?

Будь-який конфлікт долається двома шляхами: (а) перемогою однієї сторони та прийняттям поразки іншою; (б) шляхом віднайдіння компромісного рішення. Другий шлях є більш прийнятним для демократичного суспільства. В авторському праві таким рішенням є введення норм вільного використання творів.

Під вільним використанням творів розуміється використання будь-якими особами творів без дозволу суб'єктів цих прав і без виплати їм винагороди в

спеціально визначених законом випадках, з дотриманням умов такого використання. Випадки вільного використання творів призводять до обмежень майнового авторського права. Вони визначені в міжнародних договорах у сфері авторського права, а також у ст. 21–25 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Вільним використанням зокрема є:

- використання цитат з опублікованих творів;
- використання творів з метою навчання;
- відтворення творів з метою висвітлення поточних подій з інформаційною метою;
- видання творів для осіб з фізичними вадами зору (сліпих);
- відтворення творів для судового та адміністративного провадження;
- копіювання, модифікація і декомпіляція комп'ютерних програм;
- відтворення творів з особистою метою тощо.

Коли йдеться про забезпечення балансу публічних і приватних інтересів сторін в авторському праві, то серед іншого мається на увазі запровадження в міжнародному та національному законодавстві спеціальних норм вільного використання творів.

Уперше словосполучення «баланс прав» вжито в ст. 7 Угоди ТРІПС (1994 року): «захист та контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності повинні сприяти запровадженню технологічних нововведень та передачі і розповсюдженню технологій для обопільної вигоди виробників і користувачів технологічних знань у такий спосіб, що сприяє соціальному та економічному добробуту, а також балансу прав і обов'язків». У ст. 13 цієї угоди встанов-

лено умови обмеження майнових прав: «Країни-учасниці повинні звести обмеження або виключення з розряду виняткових прав до певних випадків, які не вступають у протиріччя з нормальним використанням твору і не порушують законних інтересів правовласника». У міжнародних договорах у сфері авторського права, прийнятих пізніше, уже почали говорити не про баланс прав, а про баланс публічних і приватних інтересів¹.

В умовах розвитку цифрового середовища норми вільного використання творів вважаються найбільш «гнучкими» в авторському праві. Законодавці їх переглядають і підлаштовують під нові умови поширення творів у цифрову епоху. Проте, цифрові технології розвиваються настільки швидкими темпами, що правове регулювання не встигає «наздогнати» наявні відносини, як уже з'являються нові. Прикладом можуть слугувати норми щодо приватного копіювання. З моменту їх введення в законодавство (1966 рік) [9] положення підлягають постійному переглядові. Спочатку збір винагороди здійснювався з виробників та імпортерів обладнання та чистих матеріальних носіїв для запису (магнітофони, магнітні плівки тощо). З появою комп'ютерних технологій до переліку введено цифрові носії (комп'ютери з функцією запису, дискети, диски для лазерних систем зчитування, флешки тощо). На сьогодні цифрові технології дають змогу записувати та зберігати твори на eDisky мережі Інтернет чи прослуховувати, дивитися твори без їх запису (стрімінг²) або відтворювати, зберігати твори за допомогою хмарних технологій. Механізм збору винагороди поки що не винайдено. Отже, приватні інтереси суб'єктів ав-

¹ Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, 1996 року, Марракешський договір про полегшення доступу до опублікованих творів особам з порушенням зору та осіб з обмеженими можливостями читати друкований текст, 2013 року.

² Стрімінг є процесом, технологією передачі інформації за допомогою мережі Інтернет, що дає змогу здійснювати доступ до цієї інформації без її відтворення (завантаження) користувачем. Переважно така інформація містить чи є об'єктом авторського права і (або) суміжних прав.

торського права в цьому разі не забезпечуються. Баланс змістився на користь користувачів творів (рис. 1).

Для підтвердження порушення балансу на користь користувачів наведемо приклади з судової практики. Проект GoogleBooks — сервіс пошуку книг, відтворених (оцифрованих) компанією Google³. Компанія мала судові справи щодо порушення авторського права при відтворенні (оцифруванні) книг. У 2013 році автори подали позов до компанії Googleta вимагали 3 млрд дол. компенсації за збитки, завдані значеним проектом. У 2008 році компанія Google уклала з найбільшими видавництвами угоду, відповідно до якої повинна була витратити 125 млн дол. на створення Реєстру прав на книги. Проте, у 2011 році суд прийняв рішення про відхилення цієї угоди, вирішивши, що вона порушує інтереси правовласників [10]. У 2013 році Окружний судья Нью-Йорка відхилив позов Асоціації американських видавців, вказавши в рішенні, зокрема, що використання Google оцифрованих книг є подібним до використання творів звичайними бібліотеками. Оскільки бібліотеки, використовуючи оцифровані книги, не несуть відповідальності за порушення авторського права, то й Google не може нести такої відпові-

дальності [11]. Наведене рішення стало прецедентним в американській судовій системі, відкривши шлях більш широкому оцифруванню творів завдяки некомерційним проектам.

Якщо баланс інтересів зміщений в одну сторону, то виникає необхідність пошуку точки рівноваги. Відновити баланс, здавалося б, можливо шляхом внесення змін до законів. Однак, не завжди вдається передбачити наслідки застосування прийнятих норм на практиці. Наприклад, зміни, внесені до Закону Канади «Про авторське право» (2012 рік), спростили використання творів у системі освіти, проте викликали критику суб'єктів авторського права [12]. У перший рік по реформі законодавства продажі на первинному ринку освітньої літератури для молодшої та середньої школи скоротилися на 11 %; 1/3 авторів-членів організації колективного управління «Access Copyright» відмовилися від створення освітньої літератури, оскільки у зв'язку з реформами навчальні заклади отримали можливість безоплатного доступу до творів; видавництво «Broadview publishing house» повідомило про 70-відсоткове падіння продажів антологій віршів, оскільки викладачі мають право використовувати фрагменти творів без ліцензії та виплати авторської винагороди.

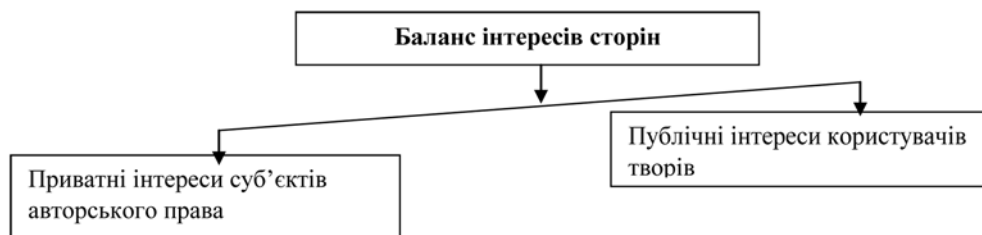

Рис.1. Схематичне зображення зміщення балансу на користь користувачів творів

³ Станом на 2010 рік, проект GoogleBooks налічував понад 15 млн книг, з яких приблизно 1 млн — належали до суспільного надбання. При цьому співробітники проекту оцінили, що кількість існуючих у світі книг (без урахування їх перевидання) становить 130 млн книг, і висловили намір відтворити (оцифрувати) їх уже до кінця десятиліття (GoogleBooks. https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Books).

Інший приклад — введення в законах Німеччини та Іспанії положень про відтворення публіцистичних творів, пов'язаних із донесенням новинної інформації до читача (відомі як «податок на Google»). Згідно з новими нормами інформаційні сайти та інші пошукові агрегатори на території зазначених країн змушені відтворювати твори в якості інформації з виплатою винагороди. Будь-яка особа може ознайомитися з короткою інформацією, розміщеною на веб-сайті, та за умов зацікавленості змістом матеріалу за допомогою гіперпосилання перейти до головного джерела запозичення: веб-сайта видавництва чи інших джерел, де зазначена інформація розкрита більш повно в публіцистичному творі. При цьому видавництвам журналів, газет та іншим веб-видавцям (*presspublisher*) належить до виплати винагороди за використання публікацій чи їх уривків з комерційною метою. Норми законів Німеччини та Іспанії забезпечують інтереси видавців як правовласників творів, однак обмежують право суспільства на свободу інформації. Нові норми законів піддаються критиці. Хоча положення законів не поширюються на соціальні мережі та фізичних осіб, що здійснюють використання зазначених статей в особистих цілях без комерційної мети, проте цього не достатньо. Будь-які повідомлення новинного характеру повинні підпадати під обмеження майнового авторського права, а саме: бути вільними.

Не всі країни йдуть по шляху, запропонованому Німеччиною та Іспанією. Так, у Франції подібний законопроект не набрав необхідної кількості голосів. Натомість було підписано угоду між Google та урядом, відповідно до якої створено фонд у 82 млн дол. на підтримку французьких видавництв [13]. У Бельгії після 6 років судової тяганини між газетними видавництвами цієї країни та пошуковим сайтом Google укладено договір про співпрацю на взаємовигідних для сторін умовах...[14].

Існує думка, що інтереси творців у певних випадках більш захищені, ніж інтереси користувачів. Вважається, що «баланс між правами користувачів і суб'єктами авторського права порушений, у значній мірі з перевагою останніх» [15, 19], «авторське право все більше дистанціюється від головної мети — підтримки рівноваги інтересів користувачів та правовласників у напрямку суспільства» [16]. «Новітнє інтернет-законодавство викликає негативну реакцію громадськості і масове невдоволення, оскільки, на думку багатьох, порушує баланс інтересів на користь правовласників і перешкоджає здійсненню конституційних прав людини на свободу вираження поглядів і вільного доступу до інформації» [17]. У суб'єктів авторського прав з'явилися нові можливості контролю за використанням творів, зокрема, застосування технічних засобів захисту. Такі засоби дають можливість забороняти чи обмежувати доступ до творів. Останнє має місце навіть у разі вільного використання творів, передбачених законом. Якщо говорити про баланс публічних і приватних інтересів, то в цьому випадку він змістився на користь суб'єктів авторського права (рис. 2).

Здавалося, щоб попередити негативні наслідки прийняття відповідних норм законів, доцільно проводити дослідження та лише за їх результатами вносити зміни до законодавства. Однак, і такі заходи не завжди дають відповіді на проблемні питання. Наприклад, результати громадського опитування щодо реформи у сфері авторського права і суміжних прав, проведеного Європейською Комісією у 2013–2014 роках (оброблено близько 11 тис. відповідей), свідчать про те, що користувачі, посередники і провайдери цифрових послуг наполягають на розширенні прав шляхом упровадження обмежень і винятків, які забезпечили б вільний доступ до творів. Одна частина респондентів пропонує ввести базовий перелік виключень та обмежень; інша

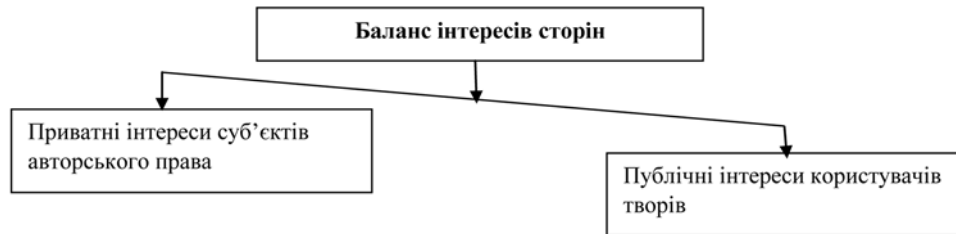

Рис. 2. Схематичне зображення зміщення балансу інтересів на користь суб'єктів авторського права

вважає, що обов'язковими повинні стати лише винятки та обмеження, що стосуються фундаментальних прав і свобод громадян. Автори, видавці, виконавці, організації колективного управління навпаки зазначали, що виключення та обмеження мають «негативний вплив на створення культурних цінностей» [18]. На думку останніх, ліцензування прав є більш гнучким підходом у врегулюванні відносин в умовах розвитку цифрових технологій. Отже, інтереси сторін є прямо протилежними. Так, К. Афанасьєва, посилаючись на думку А. Сторі, вказує, що «поняття балансу інтересів взагалі не може бути застосоване для вирішення конфлікту, тому що в основу регулювання закладена концепція нерівності прав сторін» [19, 6]. Для кожної сторони існують цінності, якими вона готова чи не готова поступитися. Як зазначає Д. Мандіс, закон, принаймні, «повинен знайти новий спосіб розуміння цих комунікативних цінностей» [20].

Для авторів важливе значення має матеріальна підтримка їх діяльності. Тому при внесенні змін до законів пропонується забезпечити компенсацію за упушену вигоду авторами внаслідок бездогвірного та безкоштовного використання їхніх творів. Автори, поступаючись власними виключними (монопольними) майновими правами, можуть розраховувати лише на виплату їм компенсаційних платежів. У окре-

мих випадках, коли відповідні заклади, за допомогою яких здійснюється використання творів, не можуть виплачувати авторську винагороду, до виплати винагороди залучається держава в особі державних органів. Так, уряди ЄС, Австралії, Канади, Ізраїлю та Нової Зеландії запровадили систему виплати авторської винагороди Public Lending Right (PLR)⁴. PLR — це система, яка дає змогу авторам отримувати плату за вільне використання творів у державних та інших бібліотеках. В Австралії, наприклад, право PLR поширюється на платежі авторам за книги, що містяться в колекціях шкільних бібліотек, у Німеччині — бібліотек вищої освіти. Уряди країн виділяють кошти для підтримки системи PLR з метою виплати авторам і видавництвам компенсації за кожне відтворення електронної книги. Відповідно до рішення Європейського суду у 2016 році [21] Директива ЄС про право на позичку та прокат розглядається як покриття позички електронних книг на основі одного примірника на користувача. Такі платежі є підтримкою для авторів і видавництва. Наприклад, у Великій Британії 24 тис. письменників, ілюстраторів і перекладачів отримують щорічно до 6 600 фунтів стерлінгів. Для багатьох, особливо для письменників, які не є популярними, це найбільше джерело доходу [22]. У 2019 році Рада з питань мистецтв Канади виділила 5 млн дол. на систему

⁴ Станом на дату написання статті, 33 країни мають системи PLR. Усі, крім чотирьох вказаних країн з системами PLR, розташовані в Європі.

PLR, які планується виплатити протягом двох років: 2,5 млн дол. у лютому 2019 року та стільки ж у лютому 2020 року [23]. Це практичний приклад піклування держави про публічні інтереси доступу до культурної спадщини та про приватні інтереси суб'єктів авторського права через забезпечення їх матеріальної підтримки.

Оптимальне співвідношення публічного та приватного інтересів в авторському праві є необхідною умовою гармонійного розвитку держави, забезпечення її функціонування, а також повноцінного розвитку людини в такій державі. «Чим далі, тим більше суспільство буде усвідомлювати, що для гармонійного розвитку в нових економічних умовах йому потрібно широкий доступ до культурних надбань, до світового запасу знань, а також можливість активно залучати їх у творчий і освітній процес, використовувати в тих сферах, які будуть створені новими технологіями» [24]. Зміни в суспільстві, пов'язані з впливом цифрового середовища на суспільні відносини, потребують їх відображення в нормах права та в заходах держави щодо підтримки творців, не допускаючи обмежень свободи громадян на вільний доступ до знань, інформації, культурної спадщини. Це постійний процес. До того ж, досягти балансу (у значенні «рівноваги») практично неможливо, оскільки здійснюється обмеження майнових прав авторів на користь користувачів творів, і навпаки, монопольні права на твори обмежують вільний доступ до них у соціальних, інформаційних, навчальних цілях. Хоча й говорять про баланс інтересів, проте це не означає рівновагу. Як зазначає С. Савченко, «під балансом

приватного і публічного інтересів не завжди варто розуміти обов'язкову рівновагу цих інтересів, оскільки за певних обставин слід встановити пріоритет одного інтересу, а, отже, обмежити інший» [25, 53]. В умовах постійного розвитку цифрових технологій і розширення у зв'язку з цим суспільних відносин доцільно застосовувати термін «баланс» у значенні процесу «врівноваження», мета якого — досягти найбільш прийнятних результатів для його сторін.

Отже, можемо дійти таких висновків. В умовах розвитку цифрового середовища концепція досягнення балансу публічних і приватних інтересів в авторському праві залишається дискусійним питанням. Баланс не є стабільним і незмінним з огляду на динаміку розвитку цифрового середовища, що поширюється на всі види суспільних відносин. Наведене засвідчує необхідність удосконалення законодавства з метою врегулювання таких відносин нормами права. Урегулювання відносин через інститут вільного використання творів можна розглядати лише як шлях до досягнення балансу. Ситуація, коли інтереси суб'єктів авторського права і користувачів збігаються, є ідеальною, однак нереальною. Тому застосування терміна «баланс» не відповідає значенню «рівноваги» у контексті вільного використання творів. Розвиток сучасного авторського права в умовах поширення цифрового середовища є процесом постійного балансування, коли інтереси одних можуть мати переваги над інтересами інших. Це постійний пошук ефективного врівноваження публічних і приватних інтересів сторін. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Акопов Г. Л. *Информационное право*. Москва. Феникс, 2008. С. 348.
2. *Суспільні відносини*. URL: http://psychologis.com.ua/obschestvennye_otnosheniya.htm.
3. *Толковый словарь русского языка / под ред. Д. Н. Ушакова. 1935–1940*. URL: <https://kartaslov.ru/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

- [/D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81.](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81_(%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE))
4. Інтерес. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81_\(%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81_(%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE)).
  5. Тихомиров Ю. А. Публічне право:учебник. Москва. Изд-во БЕК, 1995. 496 с.
  6. Мельничук О. Публічний та приватний інтерес у контексті забезпечення права людини на освіту. Публічне право. № 1 (2011). С 116–121.
  7. Кулагин Ю. В. Ограничения субъективных авторских прав по законодательству России и отдельных зарубежных стран.
URL: <http://www.dissercat.com/content/ogranicheniya-subektivnykh-avtorskikh-prav-po-zakonodatelstvu-rossii-i-otdelnykh-zarubezhnykh-stran>.
  8. Бентли Л., Шерман Б. Право интеллектуальной собственности: Авторское право. Пер. с англ. В. Л. Вольфсона. Санкт-Петербург. Юридический центр Пресс, 2004. 535 с.
  9. Правовые проблемы сборов за частное копирование (налог на личное пользование). URL: <http://lexdigital.ru/page/6/>.
  10. К Google подали иск на три миллиарда долларов.
URL: <http://lenta.ru/news/2013/05/08/google>.
  11. Case 1:05-cv-08136-DC Document 1088 Filed 11/14/13.
URL: <https://ru.scribd.com/document/184162035/Google-Books-ruling-on-fair-use-pdf>.
  12. Эксперименты с исключениями и ограничениями авторских прав.
URL: <http://vipr-prava.ru/news/2800>.
  13. Испания принимает закон о «налоге на Google».
URL: http://www.searchengines.ru/news/archives/ispaniya_prinim.html#ixzz3B1NwmSCB.
  14. Через 6 лет судов газеты Бельгии договорились с поисковиком.
URL: http://www.copyright.ru/ru/news/main/2012/12/17/prava_kontent_izdatel_SMI.
  15. Ленаж Анн. Обзор изъятий и ограничений авторского права в цифровой среде. Авторское право. Бюллетень ЮНЕСКО. 2003. № 1. С. 19.
  16. Nilsson K. Slip-Sliding Away – Some Reflections on Recent Developments in Copyright and their Consequences.
URL: <http://liber.library.uu.nl/index.php/lq/article/viewFile/7878/8087>.
  17. Бочарова Н. В. Сучасні тенденції розвитку законодавства країн Європейського Союзу в галузі авторського права.
URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/3/Bocharova%20N.V.pdf.
  18. Анализ мнений европейского сообщества о реформе авторских прав.
URL: http://www.copyright.ru/news/main/2014/8/28/prava_kontent_avtor/.
  19. Афанасьева К. Зміни концептуальних засад авторсько-правового регулювання в умовах глобалізації інформаційного простору. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 5 (79). 2014.
  20. Danilo Mandic Balance: Resolving the conundrum between copyright and technology?
URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ipr_ge_11/wipo_ipr_ge_11_topic2-related2.pdf.
  21. Case C-174/15. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0174>.
  22. Jim Parker. The public lending right and what it does.
URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/03/article_0007.html.
  23. Shaping A New Future: Canada Council to make historic \$5 million investment in PLR. URL: <https://publiclendingright.ca/about/news/cca-to-make-historic-5-million-investment-in-plr>.
  24. Марк А. Лемли (Mark A. Lemley).
URL: <http://lexdigital.ru/2014/111/#more-1552>.
  25. Савченко С. В. Співвідношення приватних і публічних інтересів: досвід України. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3–2. С. 53–57.

1. Akopov H. L. *Ynformatsyonnoe pravo. Moskva. Fenyks, 2008. S. 348.*
2. *Suspilni vidnosyny.* URL: http://psychologis.com.ua/obschestvennye_otnosheniya.htm.
3. *Tolkovyii slovar russkoho yazyka / pod red. D. N. Ushakova. 1935–1940.*
URL: <https://kartaslov.ru/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0/%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81>.
4. *Interes.* URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81_\(%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81_(%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE)).
5. Tykhomyrov Yu. A. *Publychnoe pravo: uchebnyk. Moskva. Yzd-vo BEK, 1995. 496 s.*
6. Melnychuk O. *Publichnyi ta pryvatnyi interes u konteksti zabezpechennia prava liudyny na osvitu. Publichne pravo. № 1 (2011). S 116–121.*
7. Kulahyn Yu. V. *Ohranyneniya subʒektyvnykh avtorskykh prav po zakonodatelstvu Rossyy y ot delnykh zarubezhnykh stran.*
URL: <http://www.dissercat.com/content/ogranicheniya-subektivnykh-avtorskikh-prav-po-zakonodatelstvu-rossii-i-otdelnykh-zarubezhnykh-stran#ixzz3AukvJmH0>.
8. Bently L., Sherman B. *Pravo yntellektualnoi sobstvennosti: Avtorskoe pravo. Per. s anhl. V. L. Volfsona. Sankt-Peterburh. Yurydycheskyi tsentr Press, 2004. 535 s.*
9. *Pravovye problemy sborov za chastnoe kopyrovanye (naloh na lychnoe polzovanye).*
URL: <http://lexdigital.ru/page/6/>.
10. *K Google podaly ysk na try myllyarda dollarov.*
URL: <http://lenta.ru/news/2013/05/08/google>.
11. *Case 1:05-cv-08136-DC Document 1088 Filed 11/14/13.*
URL: <https://ru.scribd.com/document/184162035/Google-Books-ruling-on-fair-use-pdf>.
12. *ʒksperymenty s yskliucheniamy y ohranyneniamy avtorskykh prav.*
URL: <http://vipprava.ru/news/2800..>
13. *Yspaniya prynymaet zakon o «nalohe na Google».*
URL: http://www.searchengines.ru/news/archives/ispaniya_prinim.html#ixzz3B1NwmSCB.
14. *Cherez 6 let sudov hazety Belhyy dohovorylyss poyskovykom.*
URL: http://www.copyright.ru/ru/news/main/2012/12/17/prava_kontent_izdatel_SMI.
15. *Lepazh Ann. Obzor yzʒiatyi y ohranynenyi avtorskoho prava v tsyfrovoy srede. Avtorskoe pravo. Biulleten YuNESKO. 2003. № 1. S. 19.*
16. *Nilsson K. Slip-Sliding Away – Some Reflections on Recent Developments in Copyright and their Consequences.*
URL: <http://liber.library.uu.nl/index.php/lq/article/viewFile/7878/8087>.
17. *Bocharova N. V. Suchasni tendentsii rozvytku zakonodavstva krain Yevropeiskoho Soiuzu v haluzi avtorskoho prava.*
URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/3/Bocharova%20N.V.pdf.
18. *Analyz mnenyi evropeiskoho soobshchestva o reforme avtorskykh prav.*
URL: http://www.copyright.ru/news/main/2014/8/28/prava_kontent_avor/.
19. *Afanasieva K. Zminy kontseptualnykh zasad avtorsko-pravovoho rehuliuwannia v umovakh hlobalizatsii informatsiinoho prostoru. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. № 5 (79). 2014.*
20. *Danilo Mandic Balance: Resolving the conundrum between copyright and technology?*
URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ipr_ge_11/wipo_ipr_ge_11_topic2-related2.pdf.
21. *Case C-174/15.* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0174>.
22. *Jim Parker. The public lending right and what it does.*
URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/03/article_0007.html.
23. *Shaping A New Future: Canada Council to make historic \$5 million investment in PLR.* URL: <https://publiclendingright.ca/about/news/cca-to-make-historic-5-million-investment-in-plr>.
24. *Mark A. Lemly (Mark A. Lemley).*

URL: <http://lexdigital.ru/2014/111/#more-1552>.

25.Savchenko S. V. *Spivvidnoshennia pryvatnykh i publichnykh interesiv: dosvid Ukrainy. Porivnialno-analitychne pravo.2013. № 3–2. S. 53–57.*

Надійшла до редакції 12.02.2019 року

Троцкая В. Публичные интересы общества = частные интересы авторов. Возможно ли достижение равновесия в цифровую эпоху? В статье рассмотрены вопросы правового регулирования отношений между субъектами авторского права и пользователями в новых реалиях использования произведений в цифровой сети. Особое внимание уделено проблемным вопросам уравнивания публичных и частных интересов в авторском праве через институт свободного использования произведений.

Ключевые слова: публичные интересы, частные интересы, баланс интересов, общественные отношения, свободное использование произведений, ограничения имущественных прав, цифровая среда

Trotska V. Public interests of society = private interests of authors. Is the possible the balance in the digital age? The author in the article investigates the issue of the balance of public and private interests in copyright in the digital age.

Private interests of subjects of copyright are based on their exclusive property rights. Such rights are considered as monopoly on the results of creative activity.

In conditions of the development of digital technologies, the boundaries of the monopoly are narrowed, because the public interests are taken into account.

Public interests need implementation of the right to freedom of information, free access to cultural property, education and science, etc.

Society is interested in free access to works, especially for the purpose of studying, scientific research, the use of works with information, personal purpose, etc.

Ignoring private interests leads to the limitation of the author's property rights, ignoring public interests leads to the limitation of constitutional rights and human liberties. If the state does not take into account interests, then it leads to a conflict. The main issue of copyright in the digital era: how to prevent such a conflict?

It is possible to prevent a conflict due to the norms on the free use of works.

In the conditions of the development of the digital environment, the norms on the free use of works are considered to be the most "flexible" in copyright law. Norms are reviewed and adapted to the new conditions for the distribution of works in the digital age. This is a permanent process.

Therefore, the settlement of relations can only be considered as a way to achieve balance.

The author analyzes in the article the problems of applying the norms of legislation concerning the free use of works and the needs of society in expanding such norms.

At the end of the article the author draws conclusions.

Key words: public interests, private interests, balance of interests, social relations, free use of works, limitation of property rights, digital environment